

Др Радомир Ивановић

МОНОГРАФИЈА О МАРКУ МИЉАНОВУ ПОПОВИЋУ

ЈОВАН ЧАБЕНОВИЋ: КЊИЖЕВНО СТВАРАЛАШТВО МАРКА МИЉАНОВА, „Научно дело”, Бгд. 1982.

Монографија Јована Чабеновића »Књижевно дело Марка Миљанова« представља редигован текст његове докторске дисертације. Аутор је систематски и обухватно покренуо многа питања везана за стваралачки опус Марка Миљанова Поповића, тако да је садржај ове монографије увелико надмашио њен наслов. Неке од делова аутор је могао изоставити а да тиме не наруши целовитост монографије («Живот и рад Марка Миљанова», стр. 9 — 28 и »Посланица сердару Јолу Пилетићу«, стр. 207-246, на пример).

Веома добро упућен у тематику о којој расправља, Чабеновић је настојао да реши велики број питања не само из науке о књижевности него и из других, мање или више сродних дисциплина, с обзиром да овај опус истовремено припада уметности (књижевности), етнографији, историји и етици. Аутор је настојао да целокупно дело посматра интегрално, што је увелико отежавало постављене задатке. Истина, доминантна је књижевна анализа, али је она узета у свом најширем значењу које је веома тешко засводити с обзиром на обухватност и разноврсност књижевне проблематике. Довољно је као пример навести однос поезике усмене и поезике писане књижевности, потом питање припадности појединог Поповићевог дела одређеним областима, жанровску класи-

фикацију и слично. Будући да нису сачувани сви пишчеви аутографи, да у сачуваним рукописима Поповић није употрељавао интерпункцију, да су веома приметне интервенције преписивача и, посебно, редактора првих издања (Симе Матавуља, Љубомира Ковачевића и Михаила Вукчевића) утолико је теже ваљано утврдити све особености пишчевог стваралачког поступка, од најкрупнијих одређења до најситнијих детаља.

У »Закључцима« (стр. 275) Чабеновић говори о тој врсти тешкоћа у следећем пасажу:

»Војводина дјела су различита по своме карактеру, различите су биле и намере писца приликом писања дјела. Једном је хтио да напише историју племена, други пут да дадне панораму етичких узора, трећи пут да остави потомству своје сазнање о животу сјеверноалбанских племена и важну поруку о односу нашега народа према Албанцима. Али свако од ових дјела, поред других мањих, има одређене књижевне вриједности. ПРИМЈЕРИ ЧОЈСТВА И ЈУНАШТВА у цјелини припада приповиједачкој књижевности. Из осталих обимнијих дјела поједини фрагменти имају одлике умјетничке књижевности. У њима су мјестимично остварене врло усјеле прозне цјелине, поједине од њих могу да репрезентују цјелокупно пишчево стваралаштво. Тако се приповиједачком

изражајношћу истиче поглавље о првој похари Куча, а у дјелу о Арбанасима повијест о хајдучима».

Као што се види, аутор сматра да једино ПРИМЈЕРИ ЧОЈСТВА И ЈУНАШТВА in екстенсо припадају књижевности, а да остала дела (ПЛЕМЕ КУЧИ У НАРОДНОЈ ПРИЧИ И ПЈЕСМИ и ЖИВОТ И ОБИЧАЈИ АРБАНАСА) књижевности припадају само фрагментарно. По нашем мишљењу, међутим, сва пишчева дела припадају књижевности, као што смо, надамо се, показали у студији »Поетика Марка Миљанова Поповића« (делови ове студије објављени су у часописима »Израз« и »Мостови«, 1981. и 1982. године).

У свим делима Поповићевим доминантна је књижевна вредност, док све друге вредности можемо сматрати комплемента рним.

Савремена књижевна наука мора ослобађати Поповићево дело од оних аспеката посматрања која не припадају науци о књижевности (чак ни са ши роко схваћеног становишта социологије књижевности). О томе, истина индиректно, сведочи и пажња коју аутор монографије подједнако посвећује сваком од уврштених дела овог писца, као и хронолошки принцип кога се придржава, сматрајући да на тај начин (поштовањем хронологије настајања појединих дела) успети да укаже на генезу пишчевих стваралачких способности, неке његове априорне намере. Међутим, као што је одавно познато, карактер појединог дела није одређен пишчевом намером него многим другим особеностима због којих се прихвата као књижевно (пре свега језиком и стилем). Том питању посветио је Чађеновић посебан део монографије »О језику и стилу Марка Миљанова« (стр. 247 — 256), али ни изблиза онолико колико то питање захтева.

У односу на раније проучавања Поповићевих дела. Чађеновић је био у предности јер је могао да сумира сва дотадашња, а такође је био у могућности да проучи новопронађене пишчеве рукописе и да педантном анализом, која је ина-

че својствена овом аутору, укаже на многе пропусте и омашке у дотадашњим издањима (видети поглавље »Погрешно прочитана мјеста«). Аутору монографије такође треба убројати у заслуге што је мноштво ситних и расутих информација по тешко доступним публикацијама учинио приступачним и што их је својом анализом објединио у целовит систем мишљења. За свако ново мишљење он наводи богату аргументацију. То значи да Чађеновић, упркос књижевним симпатијама које има за предмет проучавања, настојао да очува став објективног аналитичара, односно да толерантно и са разумевањем разматра мишљења која нису идентична са његовим. Што се тиче методологије рада, илустративан је у том смислу део посвећен ауторству »Посланице Јолу Пилетићу« (треба, међутим, напоменути да упркос томе Чађеновић није дефинитивно решио овај, не колико деценија дуг спор наше науке о књижевности, мада га је веома обухватно представио и осветлио).

Захваљујући добро одабраној концепцији рада, аутор је успео да овлада овом сложеном проблематиком. Он саопштава велики број информација о настанку дела, потом приступа минциозној анализи и на крају, доноси дефинитиван суд. С обзиром да се ради о извесним поновљеним стваралачким поступцима (на пример кратка прича и анегдота в ПЛЕМЕНУ КУЧИ... и ПРИМЈЕРИМА ЧОЈСТВА И ЈУНАШТВА), то се дешава да и Чађеновић понавља одабрани модел анализе и закључке до којих је дошао. Но, истовремено је евидентно и његово настојање да што више разуди књижевну анализу.

Очигледно је, међутим, да су резултати анализе зависили и од тога колико је предмет анализе пружао материјала аналитичару, тако да су за савременог читаоца много инатересантнији они делови монографије у којима аутор открива нове вредности. То су, пре свега, етолошка разматрања, нарочито у области теорије прозе. Аутор анализира Поповићево дело по сис-

тему концентричних кругова настојећи да одржи равнотежу између »спољашњег« и »унутрашњег« приступа књижевном делу. Увиђајући да се тематика извесним делом понавља, да се проблематика опире аподиктичком решавању, он се често враћа на поједина питања, као што су: функција приповедача, видови и облици приповедања, однос лирског и епског, жанровска класификација, питања версификације, композиције, потом ликови и слично.

Чаџеновић често преплиће два плана анализе пишући литерарно занимљиво, чак и у оним деловима монографије у којима непотребно проширује дискусију на нова тематска поља. Он уме да своје интересовање усмери на најситније детаље, што је изискивало много труда (таква су поглавља »Понављање као одлика приповиједања«, »Погрешно прочитана мјеста«, »Ријечи градског или књижевног поријекла«, »Посланица и дјела Марка Миљанова и Тома Ораовца« и друга). Свестан чињенице да се многа од ових питања не могу аподиктички решити, Чаџеновић покушава да могаично, из дела у дело, у што већој мери исцрпи проблематику. Тако ће, на пример, расправу о експлицитној Поповићевој поезији започети поводом ЖИВОТА И ОБИЧАЈА АРБАНАСА (поглавље »Мисли о

књижевном стварању«), наставити поводом »Писма Пеку Павловићу« (поглавље »Запажања о стваралаштву«), да би на крају ову тематику посебно анализирао у новом одељку монографије (»Записи о писању и стварању«, стр. 257 — 264), односно да би ту тематику проширио на нови одељак (»Дјело на прелазу између усмене и писане књижевности«, стр. 265 — 272). Монографија садржи још лапидарно саопштене »Закључке«, у којима аутор резимира своје мишљење, ставове и судове, и до сада најпотпунију »Библиографију Марка Миљанова« (стр. 277 — 291,) која садржи 353 библиографске јединице.

Употпуњујући библиографију радова о Марку Миљанову Поповићу, у којој се издвајају књиге Јагоша Јовановића МАРКО МИЉАНОВ, ИСТОРИЈСКА И КЊИЖЕВНА СТУДИЈА (»Народна књига«, Цетиње, 1952), Трифуна Букића МАРКО МИЉАНОВ (»Нолит«, Београд, 1957) и необјављени рукопис докторске дисертације Даре Вучинић - Варге, монографија Јована Чаџеновића КЊИЖЕВНО СТВАРАЛАШТВО МАРКА МИЉАНОВА представља до сада најзначајнији допринос проучавању овог самоуког писца чије дело захтева даља специјалистичка истраживања како у контексту црногорске тако и у контексту југословенских књижевности.